

Rikosuhrimaksun määrääminen

ASIAN VIREILLETULO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan oikeuskansleri tarkastaa rangaistustuomiot, joita koskevia ilmoituksia erikseen säädetyin tavoin lähetetään oikeuskanslerinvirastoon.

Mainitussa tarkastuksessa havaittiin, että Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus oli 15.1.2021 asiassa dnro R 20/1560 antamassaan tuomiossa nro 21/101433 määrännyt toisen vastaajista suorittamaan rikosuhrimaksun, vaikka kärjäoikeus oli päätenyt asiassa kyseisen vastaajan osalta rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla siihen, että tälle aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistus oli riittävä seuraamus myös mainitulla tuomiolla syyksi luetuista rikoksista. Vastaaja oli siten jätetty rangaistukseen tuomitsematta.

SELVITYS

Asiassa puheenjohtajana toiminut Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeuden kärjätuomari on 21.2.2022 päivätyssä selvityksessään todennut, että hän on erehdyksessä määrännyt vastaajan suorittamaan rikosuhrimaksun, vaikka on katsonut, että aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistus on riittävä seuraamus myös nyt syyksi luetuista rikoksista.

RATKAISU

Rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n mukaan rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan se, joka tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin määrää rikosuhrimaksun rangaistuksen tuomitessaan.

Rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan, jos ehdottomaan vankeusrangaistukseen tai yhdistelmä-rangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, voidaan aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus tai yhdistelmä-rangaistus ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana. Uudesta rikoksesta voidaan myös tuomita laissa sille säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta.

Käsiteltävänä olevassa asiassa kärjäoikeus oli lukenut toisen asiassa olleen vastaajan syyksi varkauden, moottorikulkuneuvon käyttövarkauden sekä huumausaineen käyttörikoksen. Kärjäoikeus oli rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla katsonut, että vastaajalle aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistus oli riittävä seuraamus myös hänen syykseen luetuista edellä mainituista rikoksista. Vastaaja oli määrätty suorittamaan valtiolle rikosuhrimaksu 80 euroa.

Arviointi

Rikosuhrimaksulain maksuvelvollisuutta koskevan 2 §:n perusteluissa todetaan, että maksuvelvollisuus ei olisi riippuvainen siitä, mihin seuraamukseen henkilö tosiasiallisesti tuomitaan. Maksuvelvollisuuden syntyminen ei siten edellyttäisi henkilön tuomitsemista vankeuteen vaan riittävää olisi, että henkilön syyksi luetun rikoksen rangaistusasteikkoon sisältyy vankeus. Perustelut merkitsevät muun muassa sitä, että velvollisuus rikosuhrimaksun suorittamiseen seuraa myös tilanteissa, joissa vastaaja tuomitaan sakkorangaistukseen teosta, jonka rangaistusasteikkoon kuitenkin sisältyy vankeus.

Edelleen rikosuhrimaksulain perustelujen mukaan maksuvelvollisuutta ei kuitenkaan olisi henkilöllä, joka jätetään syyntakeettomuuden perusteella tai seuraamusluonteisesti rangaistukseen tuomitsematta. Todettakoon, että tässä yhteydessä lain esitöissä ei kuitenkaan ole otettu kantaa nyt käsillä olevaan tilanteeseen, jossa aikaisempi rangaistus on katsottu rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla riittäväksi seuraamukseksi myös uusista syyksiluetuista rikoksista.

Rikosuhrimaksu on oikeudelliselta luonteeltaan julkisoikeudellinen maksuseuraamus, jolla on vahvasti rikosoikeudellisia piirteitä: rikosuhrimaksu määrätään rikosoikeudenkäynnissä, ja se on sidoksissa syyksilukevaan tuomioon (He 293/2014 vp, s. 23; PeVL 61/2014 vp, s. 2). Myös korkein oikeus on ratkaisuihissaan KKO 2017:92 (kohta 85), KKO 2019:4 (kohta 8) ja KKO

2021:42 (kohta 15) todennut, että rikosuhrimaksu on oikeudelliselta luonteeltaan rinnastettavissa rikosoikeudelliseen seuraamukseen. Edellä todettu huomioon ottaen rikosuhrimaksun määräämisen edellytyksiä on arvioitava myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta.

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate muun ohella merkitsee sitä, ettei tuomioistuin rangaistus-säännöstä soveltaessaan saa mennä lain kirjaimen ulkopuolelle eikä täydentää lakia analogiapäätelmään turvautumalla. Tuomioistuin ei saa poiketa lakitekstin yleistekstin mukaisesta tai juridis-teknisestä merkityksestä. Laillisuusperiaatteen tarkoituksena on taata oikeusturvan ja ennakoitavan laintulkinnan toteutuminen (HE 44/2002 vp, s. 29 ja 34; KKO:2018:36).

Käsiteltävänä olevaa kysymystä rikosuhrimaksun määräämisestä on käsitelty Helsingin hovioikeuden vahvennetun kokoonpanon 14.6.2018 antamassa ratkaisussa HelHo:2018:9. Hovioikeus toteaa ratkaisussaan, että rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n ja 4 §:n 1 momentin sanamuotoa on pidettävä yksiselitteisenä. Lain mukaan velvollisuus maksun määräämiseen kohdistuu nimenomaan siihen tuomioistuimeen, joka tuomitsee vastaajan rangaistukseen. Hovioikeus toteaa, että kärjäoikeus ei ollut tuomiossaan tuominnut vastaajalle hänen syykseen lukemistaan rikoksista mitään rangaistusta, koska aikaisempaa rangaistusta on pidetty riittävänä. Rikoslain 7 luvun 6 §:ssä tarkoitettu aikaisemman tuomion huomioon ottamista koskeva soveltamisharkinta ei ole ollut rangaistuksen tuomitsemisesta, kun siinä päädytään katsomaan, että aikaisempi tuomio on riittävä rangaistus (kohta 8). Hovioikeuden käsityksen mukaan myöskään mitkään rikosuhrimaksulain tavoitteisiin tai systematiikkaan taikka muuten johdonmukaisuuteenkaan liittyvät syyt eivät edellytä - lain sanamuodosta poiketen - sitä, että käsiteltävän tilanteen tulisi kuulua maksuvelvollisuuden piiriin. Hovioikeus otti ratkaisussaan huomioon myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja katsoi, että kun kärjäoikeus ei ollut tuominnut vastaajaa rangaistukseen, se ei ole sen vuoksi voinut määrätä rikosuhrimaksua.

Korkein oikeus on puolestaan 5.10.2021 antamassaan ratkaisussa KKO:2021:71 katsonut, että kysymystä siitä, täytyykö rikosuhrimaksulaissa asetettu rangaistukseen tuomitsemisen edellytys tilanteessa, jossa aikaisempi rangaistus on katsottu olevan riittävä seuraamus myös uusista syyksiluetuista rikoksista, ei voida pitää selvänä. Korkein oikeus on kuitenkin edelleen katsonut, että oikeudellisesti epäselvän kysymyksen ratkaiseminen syytetyin vahingoksi tällaisessa tilanteessa olisi ristiriidassa rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluvan ennakoitavuusvaatimuksen kanssa. Näin ollen korkeimman oikeuden mukaan rikosuhrimaksun määrääminen oli ollut selvästi vastoin rikoslain 3 luvun 1 §:ssä ilmaistua, rikosoikeuden perustavimpiin periaatteisiin kuuluvaa laillisuusperiaatetta. Kärjäoikeuden tuomio perustui KKO:n mukaan tämän vuoksi ilmeisesti väärään lain soveltamiseen, ja edellytykset tuomion purkamiseen rikosuhrimaksun määräämistä koskevalta osalta olivat siten olemassa.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Käräjätuomari on menetellyt asiassa virheellisesti määrätessään vastaajalle rikosuhrimaksun, vaikka vastaaja oli jätetty rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta.

Ottaen kuitenkin huomioon, että asiaa koskeva oikeustila on käräjätuomarin tuomiota annettaessa ollut ratkaisusta ilmenevin tavoin jossain määrin tulkinnanvarainen ja että asiaan liittyvä korkeimman oikeuden ratkaisu on annettu vasta noin yhdeksän kuukautta käräjätuomarin antaman tuomion jälkeen, asia ei anna minulle aihetta enempiin toimenpiteisiin, kuin että pyydän saattamaan edellä esittämäni näkemykset puheenjohtajana asiassa toimineen käräjätuomarin tietoon.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijä

Rasmus Niemi